

К39

3386-р

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА**

КІЛЬДЕРОВА ЛІЛІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 373.5.016:33+[159.931/963]

**МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ
СТАРШОКЛАСНИКІВ В УМОВАХ
ПРОЕКТНО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

13.00.02 – теорія та методика навчання технологій

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2012

8343

НБ НПУ ім. М.П. Драгоманова

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України **СИДОРЕНКО Віктор Костянтинович**, Національний університет біоресурсів і природокористування України, директор навчально-наукового центру підготовки та атестації наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор **ТОРУБАРА Олексій Миколайович**, Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка, завідувач кафедри професійної освіти та безпеки життєдіяльності, декан технологічного факультету

кандидат педагогічних наук, доцент **ПАВХ Стефанія Петрівна**, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, доцент кафедри технологічної освіти

Захист відбудеться «21» лютого 2012 р. о 12 год. 00 хв. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.19 у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий «20» січня 2012 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

М. П. Малезик

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В умовах стрімкого розвитку сучасних технологій суспільство, як ніколи, має потребу в творчих, сміливих, ініціативних людях. Це залежатиме від кількості та якості творчо розвинених спеціалістів, від їх здатності підвищити інтелектуальний потенціал нації.

Питання творчості, проблеми розвитку творчих здібностей у процесі навчальної творчої діяльності завжди цікавили філософів, психологів і педагогів.

Розробка проблеми творчості та розвитку творчих здібностей знаходить віддзеркалення в фундаментальних працях психологів і педагогів Л.С. Виготського, І.Б. Ветрової, І.П. Волкова, П.Я. Гальперіна, Є.І. Ігнат'єва, Т.С. Комарової, В.С. Кузіна, Б.Т. Ліхачова, Б.Ф. Ломова, В.К. Лебедко, О.М. Леонт'єва, Є.О. Мілеряна, В.О. Моляко, В.Р. Мосіної, Б.М. Неменського, В.В. Рибалки, М.М. Ростовцева, С.Л. Рубінштейна, Б.М. Теплова, Н.Б. Холезової, А.С. Хворостова, В.Д. Шадрікова.

Однією з провідних тенденцій реформування загальної середньої освіти виступає гуманістична парадигма, що має на меті створення умов для прояву індивідуальних можливостей, виявлення та розвиток творчих здібностей особистості. Пріоритетним завданням загальної середньої освіти стає формування не тільки інтелекту учнів, але й духовної та емоційної сфери, творчого підходу до праці, що є умовою ефективності майбутньої професійної діяльності та соціальної адаптації випускників школи.

Умовою вирішення завдань гуманізації є чітка спрямованість процесу навчання школярів на формування творчого потенціалу як пріоритетної цінності вітчизняної освіти. Аналіз багатьох досліджень дозволив зробити висновок, що проблема розвитку творчого потенціалу розглядається в різних сферах освіти, проте, існує певна сукупність суперечностей, пов'язаних з розвитком творчих здібностей методом проєктів на уроках технологій в загальноосвітній школі.

Представники багатьох наукових напрямів і шкіл, що розглядають розвиток людини, її особистісних, психологічних та інших якостей, підтверджують продуктивність протікання цього процесу в ході діяльності та спілкування, підкреслюючи при цьому, що не будь-яка діяльність має розвивальну функцію, а та, яка відкриває потенційні можливості учня, викликає його творчу пізнавальну активність. Філософський аспект проблеми представлений у роботах В.Г. Афанасьєва, Л.Н. Когана та ін.; психологічна сторона – в працях К.О. Абульханової-Славської, Б.Г. Ананьєва, Д.Б. Богоявленської та ін.; педагогічна – І.Ф. Харламова, Т.І. Шамової, Г.І. Щукіної.

Вчителі, забезпечуючи реалізацію умов розвитку творчих здібностей учнів, з одного боку, сприяють їхньому розвитку, з іншого, – визначають велику вірогідність їх збереження і в подальшій діяльності вже дорослої людини (О.М. Леонт'єв, С.Л. Рубінштейн, Н.Ф. Талізін).

У роботах Л.П. Арістової, І.Е. Унт, І.Ф. Харламова, Т.І. Шамової, Г.І. Щукіної та ін. творчі здібності розглядаються як вищий рівень творчої активності, що проявляється в творчій пізнавальній діяльності, яка, в свою чергу, характеризується такими якостями, як оригінальність, нешаблонність, самостійність.

Незважаючи на наявність істотних теоретичних розробок з проблеми, в теорії педагогіки існує протиріччя між науковими фактами, що стосуються розвитку творчих здібностей учнів, та їх недостатньо повним науковим обґрунтуванням на основі урахування індивідуальних особливостей школярів у процесі навчання.

Протиріччя в рамках педагогічної практики пов'язане з об'єктивним зростанням ролі розвитку творчих здібностей, що є важливим у реалізації в різних видах майбутньої професійної діяльності учнів і репродуктивним характером існуючого навчання, підготовки до життя, розрахованих на «середнього» учня.

Протиріччя, що виникли на рівні педагогічної практики, обумовлені невідповідністю між:

1) оптимальними психолого-педагогічними умовами для розвитку творчих здібностей кожного учня на уроках технологій та їх недостатньою розробленістю і впровадженням у навчально-виховному процесі;

2) необхідністю організації навчання з метою розвитку творчих здібностей учнів і недостатньою компетентністю вчителів у вирішенні цього питання;

3) потребою у виконанні творчих робіт школярами та їх слабкою підготовленістю до таких видів навчально-пізнавальної діяльності.

Враховуючи актуальність і недостатню розробленість досліджуваної проблеми, а також існуючі протиріччя, було обрано тему дослідження: «**Методичні засади розвитку творчих здібностей старшокласників в умовах проектно-технологічної діяльності**».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова як складова проблеми «Становлення вчителя трудового навчання» і належить до наукового напрямку «Зміст, форми, методи і засоби фахової підготовки вчителів» (номер державної реєстрації – 0198U001733). Тему дисертації затверджено Вченою радою Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (протокол №9 від 01 березня 2010 р.) та узгоджено в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології в Україні (протокол №7 від 27.09.2011 року).

Мета і задачі дослідження. *Мета дослідження* полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці методичних засад розвитку творчих здібностей старшокласників в умовах проектно-технологічної діяльності.

Відповідно до визначеної мети було сформульовано такі *задачі дослідження*:

1. Розкрити можливість навчальних проектів для розвитку творчих здібностей старшокласників у процесі навчання технології.

2. Виявити та обґрунтувати педагогічні умови, форми та методи навчальної діяльності учнів старшої школи, з метою розвитку їх творчих здібностей на уроках технологій.

3. Розробити та експериментально перевірити методичні засади розвитку творчих здібностей старшокласників у процесі профільного навчання.

4. Розробити експериментальну навчальну програму для профільної школи, навчання в рамках якої сприятиме розвитку творчих здібностей старшокласників на уроках технологій, та здійснити її експериментальну перевірку.

Об'єкт дослідження – творча діяльність старшокласників на уроках технологій у профільній школі.

Предмет дослідження – методичні засади розвитку творчих здібностей учнів старшої школи у проєктній діяльності на уроках технологій.

Методи дослідження. Для вирішення поставленої мети були використані наступні *методи дослідження*:

теоретичні: аналіз – для вивчення й узагальнення положень психолого-педагогічної, методичної літератури, навчальних програм і навчальних планів, результатів дисертаційних досліджень, матеріалів конференцій та періодичних фахових видань з метою визначення стану та розробленості проблеми дослідження; зіставлення – для виявлення та аналізу різних поглядів учених щодо проблеми дослідження; синтез, порівняння та узагальнення – для виявлення необхідних педагогічних умов, форм та методів навчальної діяльності з метою розвитку творчих здібностей старшокласників на уроках технологій;

емпіричні: спостереження за навчальним процесом, аналіз контрольних зрізів, перевірочних робіт; анкетування – для вивчення й аналізу педагогічного досвіду, результатів практичної діяльності учнів старшої школи; математичної статистики – для обробки результатів наукового пошуку, визначення та динаміки розвитку творчих здібностей учнів на уроках технологій; педагогічного експерименту – для забезпечення достовірності результатів у розвитку творчих здібностей учнів старшої школи.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в наступному:

вперше виявлено педагогічні умови розвитку творчих здібностей старшокласників на уроках технологій з профільного навчання; виявлено, що творча діяльність проєктного характеру з дослідницьким компонентом – оптимальний за ефективністю механізм і змістовна основа процесу актуалізації розвитку творчих здібностей учнів старших класів; виявлено особливості творчої діяльності у рамках методу проєктів на уроках технологій;

розроблено і теоретично обґрунтовано методичні засади розвитку творчих здібностей старшокласників в умовах проєктно-технологічної діяльності; зміст курсу, експериментальну програму за спеціалізацією «Декоративне клаптикове шиття» технологічного профілю, що стало основою реалізації розроблених методичних засад;

удосконалено методика застосування особистісно-орієнтованих технологій у розвитку творчих здібностей учнів старшої школи на уроках технологій у профільному навчанні;

подальшого розвитку набули можливості застосування індивідуального підходу в процесі профільного навчання в старшій школі.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці та впровадженні в практику роботи загальноосвітніх навчальних закладів програми з технологій за профілем за спеціалізацією «Декоративне клаптикове шиття»; розробленні й апробації методики діагностування рівня знань та провідних творчих якостей учнів, необхідних для опанування і виконання виробів з клаптиків. Матеріали роботи можуть знайти застосування при вдосконаленні змісту і методики

навчання учнів у профільній старшій школі за технологічним напрямом. Результати дослідження можуть бути використані в розробці нових навчальних програм, посібників з декоративного клаптикового шиття, а також у подальшій розробці проблеми розвитку творчих здібностей школярів.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дослідження доповідались на Міжнародних науково-практичних конференціях «Інноваційні технології в підготовці вчителя трудового навчання: проблеми теорії і практики» (м. Полтава, 2010 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції, присвяченій 80-ї річниці від дня народження академіка Д.О. Тхоржевського, «Освітня галузь «Технологія»: реалії та перспективи» (м. Київ, 2010 р.), «Основні напрями реформування технологічної та професійної освіти» (м. Київ, 2011 р.), «Сучасні тенденції розвитку технологічної та професійної освіти в Україні у контексті європейської інтеграції» (м. Умань, 2011 р.), «Науково-методичні засади управління якістю освіти в університетах» (м. Київ, 2011 р.), та «Сучасні проблеми та шляхи вирішення профорієнтації молоді» (м. Херсон, 2011 р.).

Результати дослідження знайшли впровадження в загальноосвітніх школах І-ІІІ ступенів № 10 м. Умані Черкаської обл. (довідка № 09/14 від 06.10.2011 р.), Іванівській ЗОШ І-ІІІ ступенів, Чернігівського району, Чернігівської обл. (довідка № 32 від 08.04.2011 р.), спеціалізованій школі І-ІІІ ступенів №329 м. Києва (довідка № 52/22 від 22.09.2011 р.), спеціалізованій школі І-ІІІ ступенів № 102 м. Києва (довідка № 46 від 19.09.2011 р.).

Публікації. Основні результати дослідження висвітлено у 5 публікаціях, з яких 5 – наукові статті у провідних фахових виданнях України. Кількість одноосібних публікацій – 5.

Структура і обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел (216 найменувань на 18 сторінках). Повний обсяг дисертації становить 246 сторінок друкованого тексту, основний зміст викладено на 180 сторінках. У тексті міститься 4 таблиці, 7 рисунків і 10 додатків на 48 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, висвітлено зв'язок роботи з науковими програмами, планами та темами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет дослідження, охарактеризовано методи дослідження, розкрито наукову новизну одержаних результатів, їх практичне значення, подано відомості про апробацію та впровадження результатів дослідження, публікації, наведено інформацію про структуру й обсяг дисертації.

У першому розділі «Розвиток творчих здібностей учнів в сучасній психолого-педагогічній теорії і практиці» проаналізовано підходи до розвитку творчих здібностей учнів та розкрито можливості використання навчальних проектів для розвитку творчих здібностей учнів старшої школи, проведений аналіз сутності поняття «розвиток творчих здібностей особистості», уточнена структура і зміст поняття «розвиток творчих здібностей» стосовно учня як суб'єкта навчальної творчої діяльності.

На основі результатів дослідження творчий розвиток старшокласників визначено як інтегративну характеристику особистості, яка включає: систему здібностей (уява, оригінальність, здатність до естетичної оцінки, комунікативно-творча здатність), знань (технологічні та художньо-теоретичні основи), умінь (художньо-технологічні), спрямованості (естетична потреба), характеру (емоційно-естетична чуйність), що спонукають до навчання, до творчого розвитку і саморозвитку. Домінуючим елементом системи, що забезпечує її динамічність, є естетична потреба як стійка спрямованість на творчу діяльність.

Проблема дослідження вимагала звернення до взаємозв'язку теорії і практики як головного чинника розвитку творчих здібностей особистості. Розвиток творчих здібностей нами розглядається в двох аспектах: 1) як реалізація і перетворення творчої здатності (вищий ступінь розвитку – самореалізація як максимальне розкриття творчої здатності); 2) як перехід на вищий рівень потенційних можливостей.

Уточнені сутність і зміст навчальної творчої діяльності стосовно діяльності на уроках технологій в профільній старшій школі. Розкриті особливості підтримування навчальної творчої діяльності на уроках технологій з дослідницьким компонентом, що сприяє розкриттю творчого потенціалу, розвитку учня як суб'єкта цього виду діяльності та подальшого професійного самовизначення.

Дані положення склали основу для педагогіки співробітництва, що передбачає демократичну позицію вчителя, що означає розвиток творчих здібностей учнів у процесі навчання, пошук методів і форм навчання, які стимулюють творчу активність та самостійність старшокласників і сприяють виявленню, формуванню та розвитку творчих здібностей в процесі творчої, перетворювальної діяльності. Весь педагогічний процес повинен будуватися на принципах таких підходів до учнів, які надають можливість перетворювати їх в активних учасників у процесі їх навчання і виховання, а саме: реалізація індивідуального підходу до учнів, урахування їх провідних психологічних особливостей, природних здібностей. При такому навчанні існують сприятливі умови для виявлення індивідуальних особливостей особистості. Для розвитку таких особливостей необхідна актуалізація знань і способів діяльності, тобто способів використання набутих знань. Тут недостатньо звичайного відтворення знань і способів діяльності. Необхідна самостійна, творча діяльність, що стає джерелом розвитку творчих здібностей учнів. Для організації такого навчання, необхідна позиція вчителя, що створює атмосферу свободи, за умов використання методів, які стимулюють активність школярів та їх розвиток. Вчитель в ролі консультанта, що надає розвивальну допомогу, формує, виховує а також знаходить, підтримує, розвиває в людині механізми саморозвитку, самореалізації, саморегуляції та самовиховання, необхідні для становлення особистості учня, створення сприятливих умов для формування його індивідуальності та успішної взаємодії з іншими людьми в майбутньому самостійному житті.

В нашому дослідженні наголошуємо, що в старшій школі основним способом організації такого навчання являється профільне навчання, що відрізняється від загальноосвітньої підготовки більш конкретними професійно спрямованими характеристиками мотивів, цілей, засобів і результатів навчальної, продуктивної, творчої діяльності. Тут ми згодні з В.В. Рибалкою, який вважає, що в старшій школі

учень повинен перейти від загальноосвітнього профілю до більш конкретного профілю діяльності, який передбачає певну спеціалізацію, концентрацію навчальної діяльності навколо визначеної групи професій. Така орієнтація з часом буде конкретизуватися і наприкінці навчання в школі, завершенні профільного навчання, може бути обраний напрямок подальшої професійної підготовки. В нашому дослідженні ми стверджуємо, що профільне навчання надає оптимальні можливості для реалізації завдань розвитку індивідуальних особливостей, творчих здібностей особистості. Тут маємо на увазі особливості процесу викладання технологій за профілем, умов проведення занять, методичних прийомів, а також особливостей організації всього процесу навчання, починаючи від вибору профілю до формування профільних класів.

На основі взаємозв'язку теорії і практики в розвитку творчих здібностей учнів старшої школи виділяють наступні функції: організаційну, освітню, розвивальну. Організаційна функція процесу взаємозв'язку теорії і практики виявляється в такій організації навчального процесу, яка включає організацію конструктивної співпраці вчителів та учнів при виконанні навчально-творчих завдань, що перетворює навчальний процес на творчий, дослідницький. Освітня функція знаходить своє віддзеркалення в процесі навчально-пізнавальної і практичної діяльності школярів, коли систематизуються знання і на їх основі виробляються уміння, навички, набувається досвід творчої діяльності. Суть розвивальної функції взаємозв'язку теорії і практики в розвитку творчих здібностей учнів ми бачимо в розвитку естетичної пізнавальної потреби, в проходженні шляху пізнання від копіювання до репродуктивно-творчої діяльності, потім до конструктивно-творчої самостійної діяльності з орієнтацією на самореалізацію.

Розвиток творчих здібностей особистості за останні десятиліття стає все більш поширеним предметом вивчення в самих різних областях психологічного і педагогічного знання. Дослідження цього питання необхідно почати з осмислення проблеми творчості. Творчість розуміється як уміння відхилитися від традиційних схем мислення, здатність генерувати незвичайні ідеї, а також, по можливості, їх втілювати. Процес творчості успішно розвиває спостережливість, образний і пізнавальний потенціал, точність мислення, уяви. Для розуміння сутності творчих здібностей у рамках нашого дослідження раніше необхідно звернутися до аналізу поняття здібностей. Здібності являються одним з найбільш широких психологічних понять. Нині учені виділяють наступні ознаки здібностей: індивідуально-психологічні особливості, що відрізняють одну людину від іншої; індивідуальні особливості, які мають відношення до успішності виконання діяльності або декількох видів діяльності; здатності до накопичення та засвоєння знань, умінь і навичок, які ще не вироблені у людини, хоча і обумовлюють легкість і швидкість їх надбання.

Аналізуючи основні підходи до розвитку творчих здібностей, можна зробити висновок, що дослідники одностайно виділяють творчу уяву і якість творчого мислення як обов'язкові компоненти творчих здібностей.

Вважається, що підлітковий та юнацький вік являється сприятливим для розвитку творчості як стійкої характеристики особистості. Це обґрунтовано рядом експериментальних досліджень, що виявили зростання розвитку творчих здібностей

саме в цьому віці. Проблема розвитку творчих здібностей саме в цей період постає найгостріше, оскільки сама творчість включає здатність до самоперетворення, самовираження, яскравої емоційної рухливості. Педагогічний висновок, який ми зробили, полягає в необхідності розширювати досвід молодого людини для створення досить міцної основи її творчої діяльності.

В результаті аналізу науково-методичної літератури, ми дійшли висновку, що проектно-технологічна діяльність учнів реалізується, або можлива, за умов урахування індивідуальних особливостей особистості кожного учня, неповторності, цінності його ідей і задумів, інтересів, нахилів і здібностей, що мають розвиватися.

Ми розділяємо точку зору, що під навчальним проектом слід розуміти завдання дослідницького, творчого характеру, що відповідає інтересам і можливостям учнів, виконане ними самостійно, але під керівництвом учителя, і що має своїм підсумком соціально значущу, завершену роботу.

Крім того, наш досвід підтверджує, що робота над проектами виконує пізнавальну, розвивальну і виховну функції, сприяє виявленню інтересів і нахилів учнів та їх подальшому розвитку, виробляє аналітичний і творчий підхід до виконання завдань; дозволяє усвідомити моральну цінність праці.

Розвиток творчих здібностей виявляється в творчій діяльності школярів, організувати яку найкраще на основі методу проектів, що включає структуру цієї діяльності (теорію, практику, типи, функції, компоненти, етапи взаємозв'язку теорії і практики), а також, що розкриває принципи організації цієї діяльності (такі, як: креативність, наочність, характер навчання за умовами співпраці та ін.) і умови її здійснення (такі, як: умови для підтримки прагнення до творчості, оптимальна координація аудиторної і самостійної роботи, цілісний підхід до знань, високий рівень теоретичної підготовки та ін.) Реалізується за принципами: креативності, наочності, єдності конкретного і абстрактного, позитивного емоційного фону навчання, розвитку освітньої потреби, колективного характеру навчання при врахуванні індивідуальних особливостей особистості кожного учня, рівня труднощів у навчанні, єдності репродуктивного і продуктивного, співпраці (співтворчості).

Творчий потенціал, закладений в дітях, реалізується якнайповніше, якщо навчання технологіям в старшій школі спрямовується в профільне навчання за спеціалізаціями. Це надає більше можливостей для розвитку творчого потенціалу, спробувати себе в різних видах діяльності, орієнтує на вибір професії і сприяє появі індивідуальної, професійної, цільової спрямованості.

Розкриті сутність і зміст творчості в психолого-педагогічних дослідженнях. Виявлені особливості навчально-творчої діяльності на уроках технологій, що розглядається як засіб розкриття творчого потенціалу та розвитку творчих здібностей особистості.

Проблема творчої діяльності складна і досить суперечлива. Складність її полягає в тому, що вона припускає вирішення найважливіших методологічних питань: природи творчості, джерел її розвитку, співвідношення в цьому процесі об'єктивного і суб'єктивного, індивідуального і загального.

Складність проблеми полягає і в тому, що предметом дослідження виступає явище, процесуальна сторона якого недоступна прямому, безпосередньому

дослідженню, оскільки багато в чому пов'язана з діяльністю несвідомого. Нове знання є функцією таких процесів, як інсайт, осяяння і здогадка, що належать до категорії явищ, які не можна пояснити. Тому проблема творчої діяльності привертає увагу дослідників різних галузей наукового знання. Незважаючи на збільшену останнім часом кількість досліджень, присвячених проблемі творчої діяльності, саме поняття «творча діяльність» розглядається через більш загальне визначення: творчість – це створення нового. Абсолютну значущість має творчість, спрямована на збагачення, розвиток людини, на розкриття її індивідуальних можливостей. Створення умов для виховання творчої особистості є, передусім, створення нового, такого, чого ніколи раніше не було, такої цінності, яка дійсно унікальна, оскільки людина, здатна до творчості, самотуння і неповторна, що є першоосновою усіх інших цінностей.

Творчість розуміється як процес самостворення і безмежного розвитку людини – вищою метою і сутністю творчості, її індивідуально-особистісних проявів. Творчість характеризується як процес, в результаті якого людина знаходить щось нове, раніше невідоме. Характерними особливостями творчого процесу є: наявність протиріччя, проблемної ситуації або творчого завдання; соціальна і особиста значущість і прогресивність, що вносить вклад до розвитку суспільства і особистості; наявність об'єктивних (соціальних, матеріальних) передумов, умов для творчості; наявність суб'єктивних (особистісних якостей, знань, умінь, особливо позитивної мотивації, творчих здібностей особистості) передумов для творчості; новизна й оригінальність процесу або результату.

Одним з найважливіших досягнень вікової психології і педагогіки являється встановлення провідної ролі творчої діяльності в розвитку молодої людини. Вивчення конкретних видів діяльності, вкладу, що вноситься їм у формування особистості, в розвиток творчих здібностей на даному віковому етапі. Проте конкретні види творчої діяльності вивчені недостатньо і вкрай нерівномірно. Творча діяльність є провідною діяльністю учня на уроках технологій в профільному навчанні, тобто такою діяльністю, в зв'язку з розвитком якої відбуваються найголовніші зміни в психіці старшокласника, в якого розвиваються психічні процеси, що представляють перехід учня до нового, вищого ступеня його розвитку.

Основним пріоритетом діяльності педагогів повинна стати цілеспрямована, систематична організація процесу становлення творчої особистості учня за допомогою включення його в різні види діяльності з метою максимального розвитку його природних нахилів, задатків та здібностей, що допоможе, в майбутньому, успішному виконанню основних соціальних функцій дорослої людини. Сучасний рівень соціальних стосунків припускає уміння діяти за проявом самостійності, в співпраці з іншими, а також розвиток творчих нахилів. Люди, здатні до саморозвитку і самовдосконалення, до пошуку і прийняття нестандартних рішень – найважливіший капітал сучасного суспільства, і цей капітал закладається в ранньому дитинстві, формується в шкільні роки і закріплюється в старших класах.

У другому розділі **«Теоретичні засади розвитку творчих здібностей учнів»** розкрито педагогічні умови розвитку творчих здібностей старшокласників та проаналізовано можливості розвитку творчих здібностей учнів старшої школи на

основі особистісно-орієнтованого навчання, обґрунтовано зміст програми за спеціалізацією «Декоративне клаптикове шиття».

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури, ми дійшли висновку, по-перше, що розвиток творчих здібностей учнів в процесі навчання краще здійснювати, застосовуючи особистісно-орієнтовані технології, зокрема, індивідуальний підхід до кожного учня. По-друге, розвиток творчих здібностей потребує певної організації та реалізації педагогічних умов, що враховують вікові, соціальні, психофізіологічні, особистісні особливості учнів старшої школи і, що відображають відомі в психолого-педагогічній літературі та педагогічній практиці сторони активізації в навчанні (змістовна, суб'єктна, організаційна).

Педагогічні умови розвитку творчих здібностей ми розглядаємо, по-перше, як середовище, в якому проходить досліджуваний процес, по-друге, як обов'язкове виконання визначених педагогічних умов для створення необхідного середовища, в якому відбувається організація навчально-пізнавальної діяльності розвивального характеру.

У дослідженні визначено комплекс педагогічних умов, що обумовлюють ефективність виявлення та розвитку творчих здібностей в процесі творчої діяльності як засобу розвитку творчих здібностей старшокласників:

- використання творчих методів учителем і використання методів навчання, направлених на актуалізацію особистісного досвіду учнів;

- заохочення пошукового творчого підходу до загальноприйнятого, звичного та забезпечення учнів різними видами завдань та вправ, репродуктивна частина яких була б основою для творчої діяльності, що передбачає абстрактне, наочно-образне, наочно-дійове, інтуїтивне мислення;

- підтримка спроб самостійного пошуку розумних неочікуваних рішень та підтримка спроб знаходити, визначати, формулювати проблему;

- створення вільної, розкутої атмосфери навчання: заохоченні і винагороди творчих ідей і результатів творчої діяльності, навчанні школярів переживати свої відкриття як творчі, розвитку в них смаку до творчості і потреби в ній, вихованні спокійного відношення до невизначеності і незрозумілого, стимулюванні потреби в постійному розвитку та забезпечення демократичного стилю управління при організації навчання, прояв позитивних емоцій як учителем, так і учнями, направленість методів навчання на успіх учнів.

Особливість підтримки процесу розвитку творчих здібностей старшокласників полягає в тому, що цей процес відбувається в результаті взаємодії двох або більше суб'єктів, наділених сукупністю індивідуальних якостей, що являє собою вірогідну залежність творчого розвитку учня від діяльності вчителя. Тому вивчення обміну діяльністю між суб'єктами навчання, спираючись на уявлення про цілеспрямовану реалізацію умов оптимізації індивідуального підходу в процесі розвитку творчих здібностей учнів, стає основним завданням для розгляду існуючих дидактичних можливостей різних форм, методів, прийомів навчання що, в свою чергу, створює те потрібне розвивальне середовище.

Творча діяльність реалізується за принципами: креативності, наочності, єдності конкретного і абстрактного, позитивного емоційного фону навчання,

розвитку освітньої потреби, колективного характеру навчання при урахуванні індивідуальних особливостей особистості кожного учня.

Виявлені в процесі дослідження умови, розглядаються нами як чинники, що забезпечують ефективне стимулювання творчої діяльності: психолого-педагогічні, науково-методичні, дидактичні, організаційні, змістові, мотиваційні, діяльнісні; суб'єктивні та об'єктивні, зовнішні та внутрішні.

Індивідуальний підхід в умовах профільного навчання за спеціалізацією з використанням проблемних методів в оптимальному поєднанні з методами інформаційно-рецептивного типу, при особистісно-діяльнісному характері навчання, сприяє такій організації процесу навчання, при якому стають можливими виявлення, формування та розвиток творчих здібностей; активізує пошукову активність учнів і стимулює процес осмисленого навчання, веде до розвитку пізнавального інтересу. Це стає рушійною силою розвитку інтелектуальних і особистісних якостей, що неодмінно позначається на ефективності розвитку творчих здібностей.

Процес розвитку творчого потенціалу, розкриття творчих можливостей учнів вимагає значного часу, як і будь-який творчий процес. Для його ефективності необхідно впродовж усього навчання в школі створювати такі умови, щоб кожен учень мав можливість опанувати особистий досвід творчої діяльності, заснований на отриманих, здобутих самостійно і засвоєних знаннях. Цілеспрямоване навчання творчості можна вважати основним завданням процесу навчання за спеціалізацією «Декоративне клаптикове шиття» у профільному навчанні на уроках технологій в старшій школі.

Декоративне клаптикове шиття – це вид діяльності, що органічно розвиває творчі здібності старшокласників. Вироби, виконані за клаптиковими техніками, або прикрашені їх елементами, несуть в собі яскраві, красиві, незвичайні мотиви, що стають продовженням творчого підходу, реалізації ідеї, задуму, в процесі творчої, перетворювальної діяльності. Навчання клаптиковому шиттю сприяє розвитку сприйняття: образи і мотиви орнаментів знаходять емоційний відгук в сприйнятті учнів. Виконуючи вироби за технологією клаптикового шиття, учні безпосередньо пов'язані з його властивостями: формою, кольором, величиною мотивів, фактурою тканини і ниток. Вони ознайомлюються не лише з формою і будовою візерунка, але і з технічною стороною його виконання в матеріалі. На заняттях з декоративного клаптикового шиття важливим завданням стає розвиток в учнів уяви, творчого мислення, вміння створювати оригінальні роботи, виховується прагнення до створення нового.

Обґрунтована і розроблена в процесі дослідження експериментальна програма за спеціалізацією «Декоративне клаптикове шиття» для учнів старшої школи, в якій дотримані принципи послідовності, наступності з трудовим навчанням, враховані регіональні особливості і стан матеріально-технічної бази освітніх установ.

Актуальність розробки цієї програми та її реалізація має на меті викладання курсу (спеціалізації) на досить високому рівні за рахунок використання активних методів навчання, в першу чергу, методу проєктів, що сприятиме вирішенню поставлених завдань. Програма являється планом цілеспрямованої діяльності педагога у виявленні та розвитку творчих здібностей учнів. Використання науково-

обґрунтованих положень, викладених в програмі, допоможе учителю співвіднести теорію з практикою при проектуванні навчально-виховного процесу та при розробці механізму реалізації матеріалу навчальної програми.

Результати дослідження дають підстави вважати, що виявлені педагогічні умови, розроблені на їх основі дидактичні матеріали та методичні прийоми, варіант програми за спеціалізацією «Декоративне клаптикове шиття» досить повно забезпечують організацію та здійснення навчально-виховного процесу та сприяють ефективному розвитку творчих здібностей старшокласників.

У третьому розділі «**Розвиток творчих здібностей старшокласників на уроках технологій в профільному навчанні**» проаналізовано зміст і форми організації навчального процесу в старшій школі за профілями, і зроблено висновок, що найбільший акцент в навчанні ставиться на розвиток умінь і навичок, а завдання, спрямовані на розвиток творчих здібностей зведені до мінімуму. При виборі форм уроків необхідно враховувати те, що краще за все може зацікавити дітей підліткового та юнацького віку, а саме, обирати ті заняття, де можна пофантазувати, проявити ініціативу і, наскільки можливо, створити навколо учня таке середовище і таку системою стосунків, які б стимулювала його творчу діяльність. Для того, щоб будь-який урок був спрямований на розвиток творчих здібностей школярів, учителю необхідно дотримуватися наступних принципів: користуватися сучасними педагогічними розвиваючими технологіями, орієнтованими на розвиток здібностей учня; сприймати учня як індивідуальність, що має право бути особистістю зі своїми особливостями, що вже склалися; приймати всі відповіді та реакції учнів. А також необхідно забезпечити незалежність вибору та прийняття рішень старшокласниками для того, щоб вони могли самостійно контролювати власний розвиток; помилки учнів повинні використовуватися як можливість нового, несподіваного погляду на щось звичне; неодмінною умовою проведення уроку повинна бути позитивна підтримка особистості кожного учня; під час уроку (заняття) повинна виключатися будь-яка критика особистості та діяльності старшокласника. Основне завдання уроку, спрямованого на розвиток творчих здібностей – це допомога в розкритті індивідуальних можливостей учнів.

У процесі констатувального експерименту проаналізовано реальний стан навчального процесу на уроках технологій у старшій школі і виявлено, що навчальний процес не сприяє розвитку образного мислення, художньо-творчої уяви, зорового сприйняття, емоційного відношення до створюваного об'єкту і формування основ композиційної грамоти.

Під час пошукового етапу експерименту визначено необхідність здійснювати диференційований індивідуальний підхід з урахуванням рівня підготовки, інтересів, можливостей старшокласників.

Експериментальне дослідження показало, що в класі, де навчання проводилося за розробленою нами методикою, роботи учнів виглядають більш естетично, мають закінчений вигляд, цілісний образ, грамотне композиційне рішення виробу в цілому.

Сутність формувального експерименту полягала в тому, що, змінюючи умови, зміст, методичні прийоми і форми навчально-виховного процесу перевірялося, що

надає найкращих можливостей для розвитку творчих здібностей, де виявляється кращий результат.

Вивчення особливостей клаптикового шиття, його художнього опрацювання, а також зростання творчого рівня і професійної майстерності в опануванні даної технології мають бути взаємопов'язані, щоб забезпечити найбільш ефективні умови розвитку творчих здібностей учнів.

Дані експериментального дослідження підтвердили, що розвиток творчих здібностей учнів на заняттях за спеціалізацією «Декоративне клаптикове шиття» буде ефективнішим, якщо процес навчання вибудовувати на основі методичних засад, що включають: спеціальні вправи і завдання з поступовим ускладненням, відповідно до специфіки клаптикового шиття; дидактичні принципи, форми і методи навчання клаптиковому шиттю, спрямовані на розвиток творчих здібностей, що відповідають віковим і психофізіологічним особливостям підліткового та юнацького віку; засоби навчання, що забезпечують високий рівень навчання і розвитку творчих здібностей учнів, що, в результаті, сприяє здійсненню розвитку творчого потенціалу, художнього смаку, працьовитості, емоційної чуйності.

Для визначення рівня розвитку творчих здібностей учнів нами використовувались наступні параметри: прояв творчої уяви; створення образу; оригінальне рішення образу; цілісність композиції; стилізація природних форм; колірне рішення; символічність; почуття пропорції; єдність стилю; естетична складова.

Виходячи з визначених параметрів, ми виділили три рівні розвитку творчих здібностей:

1. Високий рівень: учні проявляють творчу уяву; можуть створювати оригінальні образи у клаптиковому шитті; застосовувати знання стилізації; бачити по-новому традиційні образи; застосовувати знання символіки; самостійно складати колірні поєднання; самостійно складати композицію, дотримуючись правил: неподільності композиції на частини, дотримання принципу «від простого до складного», виділення домінанти, дотримання законів контрастів; виробу, в яких присутнє почуття пропорції, цілісності, єдність стилю.

2. Середній рівень: учні проявляють творчу уяву; можуть створювати образи в клаптикових виробах, але застосовують кольорове коло в самостійному складанні колірних поєднань; використовують шаблони при створенні композиції (стабільні схеми); на недостатньому рівні володіють знаннями в області стилізації.

3. Низький рівень: учні формально підходять до виконання завдання; при створенні образів рідко пропонують цікавий оригінальний варіант, не можуть обґрунтувати вибір свого рішення образу; не можуть самостійно створити композицію: відсутня яскраво виражена домінанта, не дотримується принцип сублідрядності другорядного головному, не дотримуються закону контрастів; не досить володіють знаннями в області стилізації; не можуть скласти колірне рішення.

Наше експериментальне дослідження показало, що заняття з декоративного клаптикового шиття позитивно впливають на розвиток творчих здібностей учнів, на становлення творчих якостей особистості, на інтерес до декоративно-прикладного мистецтва й на активність роботи учнів.

В ході нашого експерименту важливу роль відіграло використання методів навчання, як одного з найважливіших структурних компонентів процесу навчання, що пов'язує запроєктовану мету і кінцевий результат, що дозволило здійснювати розвиток творчих здібностей. Зокрема, нами застосовувалися в процесі роботи методи спостереження, бесіди, перегляду декоративних робіт школярів та ін. Експериментальне дослідження показало, що запропоновані методи і форми навчання художньої обробки текстилю (виготовлення виробів в клаптиковій техніці) відповідають віковим і психофізіологічним особливостям старшокласників.

Для визначення зростання рівня розвитку творчих здібностей ми виділили основні уміння і в ході експериментального дослідження прослідкували динаміку їх розвитку:

- уміння розробляти оригінальне рішення образу в клаптиковому шитті;
- уміння бачити по-новому традиційний образ;
- уміння створювати цілісну композицію;
- уміння розробляти оригінальне колористичне рішення.

Після проведення нашого дослідження за допомогою спостереження, анкетування й аналізу робіт учнів, були зроблені наступні висновки про динаміку розвитку умінь (таблиця 1).

За результатами виконання творчих завдань старшокласниками, оцінюючи виділені уміння, було визначено такі показники відповідно до рівнів на першому році навчання: уміння розробляти оригінальне рішення образу в клаптиковому шитті на високому рівні показали 26,1% учнів контрольної групи та 35,4% учнів експериментальної групи; на середньому рівні – 41,9% та 51,5% учнів контрольної та експериментальної груп відповідно; на низькому рівні – 18,6% учнів контрольної групи та 14,4% учнів експериментальної групи. На другому році навчання на високому рівні зазначене вміння показали 34,4% учнів контрольної групи та 55,6% учнів експериментальної групи; на середньому рівні – 36,3% та 38,4% учнів контрольної та експериментальної груп відповідно; на низькому рівні – 15,8% та 8,1% учнів. Відслідковуючи динаміку розвитку творчих здібностей учнів старших класів, що проявляються в уміннях бачити по-новому традиційний образ, створювати цілісну композицію та розробляти оригінальне колористичне рішення можна зробити висновок про те, що між показниками на першому та другому році навчання спостерігається позитивна тенденція в бік зростання кількості учнів, що показали свої вміння на високому рівні та зменшення – на низькому рівні. Це дає підстави стверджувати, що між першим і другим роками навчання існують позитивні зрушення у підвищенні рівня розвитку творчих здібностей учнів старших класів.

Статистична значимість показників розвитку творчих здібностей учнів оцінювалась за допомогою критерію χ^2 Пірсона. В основу оцінки було покладено нульову гіпотезу про те, що експериментальні дані підпорядковуються нормальному закону розподілу. В умовах проведеного експерименту числова величина теоретичного значення критерію χ^2 становить 3,24.

Для всіх експериментальних показників значення критерію χ^2 значно менші від теоретичного значення $\chi^2 = 3,24$. Це означає, що розходження між дослідними (тобто одержаними в експерименті) і теоретичними рядами показників розвитку

творчих здібностей старшокласників несуттєві. Тому є всі підстави прийняти гіпотезу про достовірність результатів дослідно-експериментальної роботи.

Таблиця 1

**Рівень розвитку творчих здібностей учнів
на першому та другому році навчання**

Рік навчання	Рівні	Групи	Всього учнів	Уміння							
				Уміння розробити оригінальні рішення образу в клапиковому шитті		Уміння бачити по – новому традиційний образ		Уміння створювати цілісну композицію		Уміння розробляти оригінальне колористичне рішення	
				К-ть учнів	%	К-ть учнів	%	К-ть учнів	%	К-ть учнів	%
I рік навчання (10 кл.)	Високий	КГ	93	28	26,1	16	14,9	11	10,2	26	24,2
		ЕГ	101	35	35,4	28	28,3	31	31,3	32	32,3
	Середній	КГ	93	45	41,9	35	32,6	31	28,8	53	49,3
		ЕГ	101	51	51,5	54	54,5	49	49,5	58	58,6
	Низький	КГ	93	20	18,6	42	39,1	51	47,4	14	13,1
		ЕГ	101	14	14,1	19	19,2	21	21,2	11	11,1
II рік навчання (11 кл.)	Високий	КГ	93	37	34,4	37	34,4	26	24,2	28	26,1
		ЕГ	101	55	55,6	50	50,5	48	48,5	50	50,5
	Середній	КГ	93	39	36,3	30	27,9	26	24,2	36	33,5
		ЕГ	101	38	38,4	41	41,4	39	39,4	44	44,4
	Низький	КГ	93	17	15,8	26	24,2	41	38,1	29	26,9
		ЕГ	101	8	8,1	10	10,1	14	14,1	7	7,1

Порівняльний аналіз показав істотне зростання розвитку творчих здібностей в експериментальній групі, що підтверджує наявність позитивних зрушень в результаті застосування розробленої нами методичної системи. Підтверджено, що декоративне клапикове шиття позитивно впливає на розвиток творчого потенціалу учнів.

Експериментальне дослідження показало, що запропоновані нами методи і форми навчання декоративному клапиковому шиттю відповідають віковим і психофізіологічним особливостям учнів старшого шкільного віку.

ВИСНОВКИ

Узагальнення результатів дослідження дає підстави сформулювати такі висновки:

1. В ході дослідження розкрито можливості навчальних проектів для розвитку творчих здібностей учнів старшої школи в процесі навчання технологій.

Актуальність дослідження цієї проблеми визначається необхідністю змістового та структурного перетворення навчального предмету «Трудове навчання», на зміну якому вводиться предмет «Технології». Реалізація технологій припускає викладання предмету на досить високому теоретичному рівні, цілеспрямовану практичну та творчу діяльність за рахунок використання активних методів навчання, в першу чергу, методу проектів, що сприяє вирішенню поставлених завдань, зокрема, розвитку творчих здібностей учнів.

Організація творчої діяльності старшокласників на основі методу проектів, розкриває основні принципи організації цієї діяльності: креативність, наочність, колективний характер навчання і, в той же час, індивідуальний підхід до кожного учня, підтримування ідеї співпраці (співтворчості). А також умови її здійснення: підтримки прагнення до творчості, оптимальної координації навантаження на уроці та вдома, умілої організації самостійної роботи, цілісного підходу до знань, високого рівня теоретичної підготовки та закріплення практичних умінь і навичок, підтримування позитивного емоційного фону в процесі навчання, розвитку потреби в надбанні знань, умінь. Ці умови сприяють реалізації вищезгаданих принципів, і розглядаються як чинники, що забезпечують ефективне стимулювання творчої діяльності. Під учнівським проектом розуміють завдання дослідницького, творчого характеру, що відповідає інтересам і можливостям учнів, виконане ними самостійно, але під керівництвом учителя і що має своїм підсумком соціально значущу, завершену роботу. В ході дослідження нами проаналізовані психолого-педагогічні, науково-методичні, дидактичні, організаційні, змістові, мотиваційні, діяльнісні, суб'єктивні та об'єктивні, зовнішні та внутрішні підходи до виконання проектів, алгоритм діяльності учителя та учнів, особливості оцінювання проектів.

2. Виявлено та обґрунтовано педагогічні умови, форми та методи навчальної діяльності старшокласників з метою розвитку їх творчих здібностей на уроках технологій.

У процесі дослідження визначено комплекс педагогічних умов, які обумовлюють ефективність процесу виявлення, формування та розвитку творчих здібностей учнів старшої школи на уроках технологій у профільному навчанні, та організації творчої діяльності на основі методу проектів як засобу розвитку їх творчих здібностей.

Продуктивність навчально-виховного процесу значною мірою залежить від його організації, оптимального поєднання традиційних і нетрадиційних методів, форм навчання та їх комбінацій. Запропоновані нами форми нетрадиційних уроків забезпечують високу активність учнів. Вони сприяють розвитку самостійності, ініціативності, фантазії, творчих здібностей старшокласників.

Виділено сукупність компонентів навчально-творчої діяльності, а саме: мотиваційного, змістового та операційного, що включає форми активного навчання,

методи, засоби на рівні творчого застосування знань і способів діяльності та дозволяє створити умови для максимально ефективного розвитку творчих здібностей учнів старшої школи.

Під керівництвом учителя учні включаються в дослідницьку діяльність. Формується вміння аналізувати, оцінювати. Осмислюється власна готовність до творчої діяльності. На етапі проектування здійснюється усвідомлення своїх творчих можливостей, ступінь готовності до творчої діяльності; планування і конструювання найбільш раціональних і ефективних способів діяльності з набуття знань, умінь і навичок; прогнозування результатів і можливих труднощів на шляху їх досягнення; обґрунтування, проектування, вибір засобів, методів, форм здійснення творчої діяльності.

3. Розроблено та експериментально перевірено методичні засади розвитку творчих здібностей старшокласників у процесі профільного навчання.

Виявлено методичні засади, що дають основу для функціонування і реалізації системи можливостей для розвитку творчих здібностей старшокласників у процесі профільного навчання. Така система можливостей для повноцінного формування творчих здібностей включає комплекс педагогічних умов, форм та методів навчальної діяльності, засобів, серед яких: створення умов при вивченні тем (розділів) навчальної програми, що дозволяє учням демонструвати їх індивідуальні особливості, зокрема, творчі здібності; проводити перевірку засвоєного матеріалу таким чином, щоб створювалася можливість прояву і демонстрації інтересів та нахилів старшокласників; підтримка спроб знаходити, формулювати і перевизначати проблему; створення вільної, розкутої атмосфери навчання; заохочення і винагорода творчих ідей та результатів творчої діяльності тощо.

Вищезазначене знаходить своє віддзеркалення в процесі навчально-пізнавальної і практичної діяльності учнів, коли систематизуються знання і виробляються на їх основі вміння, навички та набувається досвід творчої діяльності з орієнтацією на самореалізацію.

Результати дослідження дають основу вважати, що виявлені педагогічні умови, розроблені на їх основі методичні засади, дидактичні і методичні матеріали, експериментальна навчальна програма за технологічним напрямом досить повно забезпечують організацію і здійснення навчально-виховного процесу, сприяють розвитку творчих здібностей учнів.

4. Розроблено експериментальну навчальну програму для профільної школи, навчання в рамках якої сприяє розвитку творчих здібностей старшокласників на уроках технологій, та здійснено її експериментальну перевірку.

Підсумком якісної перебудови освіти в галузі трудової підготовки стало створення інтеграційної освітньої галузі «Технологія», що сприяє розвитку творчих здібностей учнів відповідно до їх інтересів і нахилів та відповідає соціальному замовленню суспільства освітніх установ на даному етапі. Для реалізації поставлених завдань потрібні варіативні програми, що враховують регіональні особливості та відповідний дидактичний механізм їх реалізації, що є оптимальним поєднанням змісту, методів, методичних прийомів, організаційних форм з урахуванням індивідуально-психологічних й особистісних особливостей та рівня підготовленості учнів.

Розроблено експериментальну програму для профільного навчання за технологічним напрямом для учнів старших класів, в якій дотримано принципи наступності з трудовим навчанням, враховані регіональні особливості й стан матеріально-технічної бази навчальних установ. Програма доступна і посилення для учнів. Це засвідчують експериментальні дані, що підтверджують позитивні зрушення в зростанні рівня розвитку творчих здібностей старшокласників протягом двох років навчання.

Відповідно до завдань дослідження був розроблений та експериментально перевірений механізм реалізації педагогічних умов на прикладі технологічного профілю за спеціалізацією «Декоративне клаптикове шиття».

Результати дослідження свідчать, що розроблені й теоретично обґрунтовані методичні засади розвитку творчих здібностей старшокласників в умовах проектно-технологічної діяльності, зміст курсу, експериментальна програма за спеціалізацією «Декоративне клаптикове шиття», що стало основою реалізації розроблених методичних засад, застосування особистісно-орієнтованих технологій в навчанні сприяють ефективному розвитку творчих здібностей старшокласників.

Ми не претендуємо на вичерпний розгляд усіх аспектів складної і різноманітної проблеми розвитку творчих здібностей.

Подальшого дослідження, на наш погляд, вимагають наступні проблеми: формування готовності вчителя до творчого пошуку в процесі викладання технологій; розробка методики використання методу проектів, що сприяє розвитку творчої особистості.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Кільдерова Л.В. Передумови розвитку творчих здібностей старшокласників в умовах проектно-технологічної діяльності / Л.В. Кільдерова // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія № 13. Проблеми трудової та професійної підготовки. – Випуск 7: зб. наукових праць. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2010.– С. 92-95.

2. Кільдерова Л.В. Психолого-педагогічні умови розвитку творчих здібностей учнів старшої школи / Л.В. Кільдерова // Вища освіта України №3 (додаток 1) 2011 р. – Тематичний випуск «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології». – Т.2. – С. 85-91.

3. Кільдерова Л.В. Роль індивідуального підходу в розвитку творчих здібностей старшокласників / Л.В. Кільдерова // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. пр. – Випуск 28. Редкол.: І.А. Зязюн (голова) та ін. - Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2011. – С. 123-127.

4. Кільдерова Л.В. Розвиток творчої пізнавальної активності як сучасна психолого-педагогічна проблема. / Л.В. Кільдерова // Педагогічні науки: зб. наук. пр. – Вип. VIХ. - Херсон: Видавництво ХДУ, 2011. – С. 181-185.

5. Кільдерова Л.В. Особливості процесу формування та розвитку творчої діяльності учнів на уроках технологій / Л.В. Кільдерова // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія № 17.

Теорія і практика навчання та виховання. – Випуск 19: зб. наукових праць. - К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2011. - С. 32-39.

АНОТАЦІЇ

Кільдерова Л.В. Методичні засади розвитку творчих здібностей старшокласників в умовах проектно-технологічної діяльності. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика навчання технологій. - Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Київ, 2012.

В дисертації досліджується проблема розвитку творчих здібностей учнів старшої школи в умовах проектно-технологічної діяльності.

Відповідно до задач дослідження розкрито можливості навчальних проєктів для розвитку творчих здібностей учнів старшої школи в процесі навчання технологій, виявлено та обґрунтовано педагогічні умови, форми та методи навчальної діяльності старшокласників, з метою розвитку їх творчих здібностей на уроках технологій з профільного навчання; виявлено, що творча діяльність проектного характеру з дослідницьким компонентом – оптимальний за ефективністю механізм і змістова основа процесу актуалізації розвитку творчих здібностей старшокласників; виявлено особливості творчої діяльності в рамках методу проєктів на уроках технологій. Розроблено і теоретично обґрунтовано методичні засади розвитку творчих здібностей учнів старших класів у процесі профільного навчання в умовах проектно-технологічної діяльності, зміст курсу, експериментальну навчальну програму для профільної школи, навчання в рамках якої сприяє розвитку творчих здібностей старшокласників на уроках технологій. Експериментально перевірено навчальну програму за спеціалізацією «Декоративне клаптикове шиття» технологічного профілю на доступність, що стало основою реалізації розроблених методичних засад; удосконалено методику застосування особистісно-орієнтованих технологій в розвитку творчих здібностей учнів та застосування індивідуального підходу в процесі профільного навчання в старшій школі.

Ключові слова: розвиток творчих здібностей, творча діяльність, творчість, проектно-технологічна діяльність, навчальні проєкти, особистісно-орієнтоване навчання, уроки технологій, профільне навчання.

Кильдерова Л.В. Методические основы развития творческих способностей старшеклассников в системе проектно-технологической деятельности. - На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 - теория и методика обучения технологиям. - Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова, Министерство образования и науки, молодежи и спорта Украины, Киев, 2012.

В диссертации исследуется проблема развития творческих способностей учеников старшей школы в условиях проектно-технологической деятельности.

В соответствии с задачами исследования раскрыты возможности учебных проектов для развития творческих способностей учеников старшей школы в процессе обучения технологиям, раскрыты суть и содержание творчества, выявлены особенности учебно-творческой деятельности на уроках технологий, которая рассматривается как средство раскрытия творческого развития личности.

Выявлены и обоснованы педагогические условия, формы и методы учебной деятельности старшеклассников с целью развития их творческих способностей на уроках технологий в профильном обучении; выявлены особенности творческой деятельности в рамках метода проектов на уроках технологий.

Разработано и теоретически обосновано методические условия развития творческих способностей старшеклассников в процессе профильного обучения в системе проектно-технологической деятельности. Уточнены суть и содержание учебной творческой деятельности относительно деятельности на уроках технологий в старшей школе. Раскрыто содержание учебной творческой деятельности на уроках технологий с исследовательским компонентом, содействующей раскрытию творческого развития школьника как субъекта этого вида деятельности, где доминирующим элементом системы, которая обеспечивает возможности его развития, является эстетическая потребность.

Разработано содержание курса, экспериментальная учебная программа для профильной школы, обучение в рамках которой способствует развитию творческих способностей старшеклассников на уроках технологий. Экспериментально проверена учебная программа по специализации "Декоративное лоскутное шитье" технологического профиля на доступность, что стало основой реализации разработанных методических принципов. Программа является планом целенаправленной деятельности педагога по выявлению и развитию творческих способностей учеников. Использование программы помогает соотнести теорию с практикой при проектировании учебно-воспитательного процесса и при разработке механизма реализации материала учебной программы. Усовершенствована методика применения личностно-ориентированных технологий в развитии творческих способностей учеников и применения индивидуального подхода в процессе профильного обучения в старшей школе. Индивидуальный подход в условиях развивающей учебы с использованием проблемных методов в оптимальном сочетании с личностно-ориентированными технологиями обучения способствует такой организации процесса обучения, который активизирует поисковую активность учеников и стимулирует процесс осмысленной учебы, ведет к развитию познавательного интереса. Это станет движущей силой развития интеллектуальных и личных качеств, что непременно отразится на эффективности развития творческих способностей.

В диссертации исследовано и усовершенствовано методiku применения личностно-ориентированных технологий в развитии творческих способностей учеников старшей школы на уроках технологий в профильном обучении, обосновано дальнейшее развитие возможностей применения индивидуального подхода в процессе профильного обучения технологии.

Результаты исследования свидетельствуют о том, что разработанные и теоретически обоснованные методические принципы развития творческих

способностей старшеклассников в условиях проектно-технологической деятельности, содержание курса, экспериментальная программа по специализации «Декоративное лоскутное шитье», что стало основой реализации разработанных методических принципов, применение личностно-ориентированных технологий усиливают возможности развития творческих способностей старшеклассников.

Материалы работы могут применяться при совершенствовании и уточнении содержания и методики обучения учеников в профильной старшей школе технологического направления. Результаты исследования могут быть использованы в разработке новых учебных программ, методических пособий по декоративному лоскутному шитью, а также в дальнейшей разработке проблемы развития творческих способностей школьников.

Ключевые слова: развитие творческих способностей, творческая деятельность, творчество, проектно-технологическая деятельность, учебные проекты, личностно-ориентированное обучение, уроки технологий, профильное обучение.

Kilderova L.V. Methodical principles of high school students' creative abilities in terms of design and technological activities. - On the manuscript.

Thesis for the degree of candidate of pedagogical sciences, specialty 13.00.02 - Theory and Methods of Teaching Technology. - National Pedagogical University Dragomanov, Ministry of Education, Youth and Sports of Ukraine, Kyiv, 2012.

In the thesis the problem of development of high school students' creative abilities in terms of design and technological activities.

According to research, problems solved opportunities training projects for the development of high school students' creative abilities in learning technology, discovered and proved pedagogical conditions, forms and methods of teaching high school students, also to develop their creative abilities in the classroom technology with specialized education, found that creative Project activities character with the research component are the best performance and meaningful mechanism through a process of updating the development of older students' creative abilities, revealed features of creative activities within the project method in class technologies. Theoretically grounded and substantiated the methodical principles of the older students' creative abilities in the process of school education in terms of design and technological activities, course content, an experimental training program for profile school education within which contributes to the development of creative abilities of high school students in the classroom technologies. Experimentally verified training program with a specialization in "Decorative klapytkove sewing" of the profile of accessibility, which became the basis of the developed methodological principles, improved methods of application in personality-oriented technology due to the development of creative abilities and application of individual approach in the process of school education in high school.

Keywords: development of creative abilities, creative activity, creativity, design and technological activities, educational projects, student-oriented teaching, the lessons of technology, specialized education.

НБ НПУ

100152637

Підписано до друку 16.01.2012 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Таймс.
Наклад 100 прим. Зам. № 035
Віддруковано з оригіналів

Видавництво Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова. 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002.
(044) 239-30-26

